

## 80-річчя академіка НАН України Ю.Р. ШЕЛЯГА-СОСОНКА



**Юрій Романович Шеляг-Сосонко** народився 10 січня 1933 р. У 1956 р., закінчивши Чернівецький державний університет, був зарахований старшим лаборантом на кафедрі ботаніки цього закладу. Після навчання в аспірантурі Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного АН УРСР (1959–1962) Ю.Р. Шеляг-Сосонко залишився в Інституті на посаді молодшого наукового співробітника. У 1966 р. він став старшим науковим співробітником, а в 1972 р. — завідувачем відділу геоботаніки, упродовж 1979–1984 рр. був заступником директора з наукової роботи; нині Юрій Романович — головний науковий співробітник відділу геоботаніки та екології. У 1964 р. він захистив кандидатську, а в 1972 р. — докторську дисертацію, у 1983 р. здобув звання професора. У 1976 р. Ю.Р. Шеляг-Сосонка обрано членом-кореспондентом, а в 1990 р. — академіком НАН України.

Наукову діяльність Ю.Р. Шеляг-Сосонко розпочав ще під час роботи в Чернівецькому державному університеті: протягом майже трьох років він упорядковував гербарій Університету, брав участь у ботанічних експедиціях під керівництвом відомого ботаніка І.В. Артемчука.

З ім'ям Юрія Романовича пов'язані глибокі дослідження основних проблем теорії геоботаніки і класифікації рослинності, районування, картографування, асоційованості видів, еволюції рослинного покриву. Розроблено теорію формування ценопопуляційної структури видів, а також класифікації видів і популяційних фітоценотипів. Висунуто й обґрунтовано ідею створення фітоценогенетичної класифікації рослинності на основі історичних світ, еколого-ценотичних груп і фітогенних комплексів, закладено основи еволюційно-ценотичного вивчення формацій рослинності в межах усього їхнього ареалу.

Основну увагу Ю.Р. Шеляг-Сосонко приділяє дослідженню лісів. Він довів, що ліси забезпечують головні модуси екзистенційних і духовних цінностей, виробництво промислових товарів і продовольчих продуктів, захист ґрунтів і гідроресурсів, регуляцію клімату і водного стоку. Юрій Романович — провідний знавець неморальних лісів Європи. З 1976 р. він очолює роботи з геоботанічного вивчення широколистяних лісів України, а з 1985 р. — Європейської частини Росії та Північного Кавказу. Ю.Р. Шеляг-Сосонко був керівником і виконавцем розділу «Широколистяні ліси Східної Європи» Міжнародної програми «Карта рослинності Європи».

У публікаціях останніх років Юрій Романович стверджує, що майбутнє цивілізації визначається саме станом лісів з огляду на їхню загальнопланетарну функцію в умовах перетину й колізії екологічних, економічних і соціально-етнічних інтересів людства. Тому збереження і стале використання лісів мають першорядне значення для підтримання динамічної екологічної рівноваги в Україні. Ю.Р. Шеляг-Сосонко відстоює необхідність відмови від утилітарної і переходу до еколого-соціальної політики господарювання в лісах.

Здійснено логіко-методологічний і теоретичний аналіз сучасної геоботаніки як цілісної системи знання про рослинний покрив. Уперше в практиці заповідної справи запропоновано системний метод оцінювання раритетних фітоценозів, принципи їх виділення. На базі цих досліджень під керівництвом Юрія Романовича видано серію монографій, присвячену заповідникам України, а також першу в світі Зелену книгу України, ідеї якої співзвучні прийнятій пізніше Конвенції про біорізноманіття. Він автор другого видання Зеленої книги, підготовленого відповідно до постанови Кабінету Міністрів України (2002), — офіційного державного документа, у якому зведено відомості про сучасний стан рідкісних, таких, що перебувають під загрозою зникнення, і типових природних рослинних угруповань, які підлягають охороні.

У низці праць Ю.Р. Шеляг-Сосонко обґрунтував потребу створення екомережі як територіально цілісної і функціонально неперервної системи, що забезпечує міграцію генофонду і підтримання екологічної рівноваги на всій території нашої країни; розробив методологію, теоретичні положення, принципи і моделі розвитку ключових ділянок екомережі України національного рівня, повністю сумісної з екомережами сусідніх держав. На підставі доведеної поліфункціональної ролі рослинного покриву в біосфері сформовано методологію організації мережі заповідного фонду й окремих заповідних об'єктів.

Виходячи з провідної ролі біорізноманіття у функціонуванні біосфери (яка фактично є його продуктом) і спрямування його еволюції на зменшення ентропії, Ю.Р. Шеляг-Сосонко довів, що глобальні екологічні кризи, а також втрата динамічної рівноваги природних зон — це наслідок масштабного

знищення біорізноманіття. Юрій Романович стверджує, що світова спільнота ступила на новий шлях — глобалізації основних сфер людської діяльності і відносин як у суспільстві, так і з природою.

У доробку Ю.Р. Шеляг-Сосонка — понад 500 наукових праць, у тому числі 34 монографії, 5 винаходів. Він — керівник 37 кандидатських і 8 докторських дисертацій, засновник визнаної в світі геоботанічної школи.

Ю.Р. Шеляг-Сосонко — один із провідних виконавців багатьох державних програм, що стосуються охорони довкілля і сталого розвитку; голова низки комісій і робочих груп з питань формування та реалізації екологічної політики в Україні. Він брав участь у підготовці Законів України «Про рослинний світ», «Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 рр.», «Про Червону книгу України», «Про екологічну мережу України», Рамкової конвенції про охорону та невиснажливе управління Карпатами й інших нормативно-правових документів. Юрій Романович — член ученої ради Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, редколегії «Українського ботанічного журналу», видань «Екологія і ноосферологія», «Ґрунтознавство» та ін.

Творчі здобутки Ю.Р. Шеляг-Сосонка гідно оцінені державою і науковою спільнотою. Він — заслужений діяч науки і техніки України, кавалер ордена князя Ярослава Мудрого IV ст., лауреат премії ім. М.Г. Холодного НАН України та Державної премії України в галузі науки і техніки, нагороджений Грамотою Президії Верховної Ради УРСР.

Наукова громадськість, колеги й учні вітають Юрія Романовича з ювілеєм та бажають йому міцного здоров'я, творчої наснаги і невичерпної енергії для втілення нових творчих задумів.